

mgr inż. Jolanta Józwik

PRZESŁANKI MIEJSKOŚCI I ROLA NADAWANIA STATUSU MIASTA W ROZWOJU JEDNOSTEK OSADNICZYCH WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE

STRESZCZENIE

W ostatnim czasie zauważalne są nasilone dążenia wielu miejscowości do formalnoprawnego uznania ich miejskości. Tylko w ostatnich kilku latach (2018–2023) na mapie Polski pojawiło się ponad 50 nowych miast, z czego większość posiadała prawa miejskie w przeszłości. W dalszym ciągu trwają spory na temat tego, czym jest miejskość dla niewielkich miejscowości i czy należy przywrócić status miasta wszystkim tym miejscowościom, którym na podstawie dekretu carskiego z 1869 roku status ten odebrano. Z tego względu w niniejszej dysertacji poszukiwane są odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania: co współcześnie, w warunkach polskich, z punktu widzenia jednostek samorządu terytorialnego jest uznawane za podstawę identyfikacji miast oraz jaką rolę odgrywa zmiana statusu miejscowości lub gminy z wiejskiego na miejski i czy zmiana ta stanowi ważny impuls rozwojowy dla jednostek osadniczych, dla których takiej modyfikacji dokonano.

W związku z poruszaną problematyką w pracy testowano trzy hipotezy badawcze. Pierwsza zakładała, że na stopień wypełniania przesłanek miejskości wpływa geneza miasta. Miasta bez tradycji miejskich wypełniają przesłanki miejskości w wyższym stopniu niż miasta restytuowane. Druga sugerowała, że uzyskanie statusu miasta niesie ze sobą więcej przewidywanych korzyści niż strat, przy czym są to głównie subiektywne korzyści o niemierzalnym charakterze. Trzecia natomiast zakładała, że otrzymanie statusu miasta wpływa na zmianę dotychczasowego charakteru i tempa rozwoju. Jednostki osadnicze po zmianie statusu na miejski rozwijają się w szybciej niż przed jego uzyskaniem.

Zakres przestrzenny i czasowy pracy był uwarunkowany charakterem podejmowanej tematyki i celami pracy. Materiał badawczy analizowano na płaszczyźnie krajowej, odnoszącej się do zbioru wszystkich nowo powstałych miast, jak i na płaszczyźnie lokalnej, odnoszącej się do pojedynczych jednostek osadniczych. Aby dokonać szczegółowej identyfikacji aktualnych przesłanek miejskości i ustalić katalog oczekiwań wiążących się z uzyskaniem przez jednostkę osadniczą statusu miasta badaniu poddano 56 nowo powstałych miast utworzonych w Polsce między 1999 a 2018 rokiem. Podzielono je na miasta restytuowane, czyli te, które w swojej historii posiadały już prawa miejskie lub status osiedla oraz miasta bez tradycji miejskich, czyli te, które status miasta otrzymały po raz pierwszy. Dokonano także szczegółowego przeglądu i porównano dokumentację związaną z procedurą nadania miejscowości statusu miasta, obejmującą przede wszystkim wnioski w przedmiotowej sprawie wraz z załącznikami. Do określenia i porównania charakteru i tempa rozwoju jednostek osadniczych przed i po uzyskaniu statusu miasta wykorzystano dynamiczną wielowymiarową analizę porównawczą (DWAP), w której przedmiot badań rozszerzono o gminy, w których zlokalizowane były analizowane miasta. Otrzymane wyniki dotyczące charakteru i tempa rozwoju dla gmin i miast odniesiono do grupy porównawczej. Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego jednostek osadniczych miała charakter dynamiczny i badana była dla zmiennych okresów

dziesięcioletnich, co wpłynęło na konieczność określenia poziomu rozwoju analizowanych jednostek oraz ich grup kontrolnych dla lat 1995–2021.

Część empiryczna niniejszej pracy pozwoliła na sformułowanie wniosków oraz weryfikację postawionych hipotez badawczych. Badania wykazały występowanie szeregu niespójności i niejasności terminologicznych przepisów prawa odnoszących się do dokonywania zmian w podziale terytorialnym stopnia gminnego. Uzyskane wyniki wskazują także, że przesłanki miejskości są różnie pojmowane zarówno przez władze na szczeblu krajowym jak i władze na szczeblu lokalnym, a także, że istnieje pewna zależność między genezą miasta a stopniem wypełniania przesłanek miejskości. Udowodniono również, że sama zmiana administracyjna z punktu widzenia wnioskodawców niesie ze sobą więcej przewidywanych korzyści niż strat, przy czym są to korzyści zarówno o podłożu wizerunkowym, jaki i rozwojowym. Stwierdzono także, że nadanie statusu miasta – wbrew oczekiwaniom – nie odgrywa kluczowej roli w kształtowaniu dalszego rozwoju jednostek osadniczych. Dlatego też nie należy stawiać znaku równości między nadaniem statusu miasta a dynamicznym rozwojem jednostek osadniczych oraz przyjmować założenia, że omawiana zmiana administracyjna zawsze będzie istotnym impulsem rozwojowym.